

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Tapani, A. & Jussila, A. (2020) Opettaminen on opettajan työtä - paluu menneisyyteen?
TAMKjournal, 12.11.2020.

URL: <https://tamkjournal.tamk.fi/opettaminen-on-opettajan-tyota-paluu-menneisyyteen/>

Opettaminen on opettajan työtä – paluu menneisyyteen?

in [Ammatillinen opettajankoulutus](#) · [Kehittäminen ja soveltava tutkimus](#) — 12 marras, 2020

Sana ”opettaja” on saanut rinnalleen useita vertaiskäsitteitä, kuten valmentaja, ohjaaja ja mentori. Välillä on hyvä pysähtyä pohtimaan, mitä sisältöjä sanat opettaja ja opettaminen tässä ajassa saavat. Ammatilliseen opettajankoulutukseen hakeutuu ja pääsee yhä enemmän opiskelijoita, joilla ei vielä ole opettajana toimimisen kokemusta, vaan he tarkastelevat uutta maailmaa välillä innostuksen, välillä ihmetyksen silmin. Jotta voisimme luotsata yhä osaavampia ja innostuneempia sekä itseensä luottavia ja luovia opettajia, on hyvä miettiä mitä tarkoittaa opettaminen ja opettajana oleminen. Mihän osaamisiin uusia opettajia luotsaamme ja missä piilee opettajan työn ydin?

Kirjoittajat: Annukka Tapani ja Ari Jussila

Opettaja – parasta ennen vai parasta juuri nyt?

Sanakirjan mukaan opettaja määritellään *varsinkin* oppilaitoksessa opetusta antavaksi henkilöksi, pedagogiksi, neuvojaksi, ohjaajaksi, kouluttajaksi, perehdyttäjäksi (Suomisanakirja 2020). *Opettaja*-käsitteen rinnalle on saatu synonyymejä, kuten ohjaaja, valmentaja, mentori tai fasilitaattori. Koulutamme TAMKissa ammatillisia opettajia, vaikka sanaa *opettaja* välillä muokataan uuteen kuosiin. Keisarin, tai opettajan, uudet vaatteet saattavat hämmentää alalle tulevia uusia opettajia, ja myös meidän opettajankouluttajien on välillä hyvä pohtia työmme ydinsisältöä.

Artikkelin tarkoitus on tuoda tutkimuksellisia näkökulmia keskusteluun siitä, mitä tarkoitamme käsitteillä *opettaja* ja *opettaminen*. Onko opettaminen jotain sellaista, mistä ei enää kannata opettajainhuoneen (tai valmentajainhuoneen) kahvipöydissä puhua? Viestimmekö opettajaksi tunnustautumalla, että ”parasta ennen” -päivämme meni jo? Koska kuitenkin ammatillisen opettajankoulutuksen tarkoituksena on valmistaa osaavia opettajia, tarkastelemme aihetta sekä opettajan osaamisen että opiskelijakokemuksen tutkimuksiin peilaten.

Opettaminen pätevyysinä

Ammatillisen opettajankoulutuksen opetussuunnitelman (2020) mukaan opettajan viisi ydinosaa-alueita ovat opetus- ja ohjausosaaminen, arviointi-, kulttuuri-, kumppanuus- ja hyvinvointiosaaminen. Tapani ja Salonen (2019a) tunnistivat opettajan ydinosaa-alueiden koostuvan pätevydestä perinteisessä opetuksessa ja oppimisessa, autenttisessa oppimisessä ja kehittämisessä sekä pätevydestä oppimisen seurannassa ja arvioinnissa. Näistä pätevyys perinteisessä opetuksessa ja oppimisessä edustaa perinteistä opettajuutta: sen alle tunnistettiin osaamisina *pedagoginen osaaminen, ohjaus ja neuvonta* sekä *vuorovaikutusosaaminen*. Edellä mainittuihin osaamisiin liittyvät taidot on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1 Pätevyys perinteisessä opetuksessa ja oppimisessä

Kuvaus perinteisestä opettajuudesta pedagogisena osaamisena, ohjauksena ja neuvontana sekä vuorovaikutusosaamisena tarkempine sisältöineen ja taitoineen linkittyy hyvin opetussuunnitelman (TAMK 2020) ydinosaamisiin. Pedagoginen osaaminen sekä ohjaus ja neuvonta linkittyvät läheisimmin opetus- ja ohjausosaamiseen, kumppanuusosaamiseen ja hyvinvointiosaamiseen. Vuorovaikutusosaamisen voidaan todeta kuuluvan niin hyvinvointi- kuin kumppanuusosaamiseenkin ja näiden lisäksi myös kulttuuriosaamiseen esimerkiksi nuorisokulttuurien tuntemisen kautta. Arviointiosaaminen ei erikseen sisälly kuvassa 1 esitettyihin osaamisiin ja taitoihin, mutta arviointi voidaan nähdä myös ohjauksena, ohjaavana arviointina kohti oppimisen mahdollisuuksia.

Käsityksiä opettamisesta

Opettajaopiskelijat ennakoivat kesäopinnoissa 2020 kerätyissä tarinoissa onnistuneen opettajuuden rakentuvan vuorovaikutusosaamisesta, verkostoissa toimimisesta ja innostuneesta oppimisen ohjaamisesta, joka kuvaa ehkä parhaiten ”perinteistä opettajuutta”: hallitaan taustalla olevaa teoria ja omataan konkreettisia eväitä opetuksen toteuttamiseen ja

arviointiin (Tapani 2020). Kukkonen (2009; myös Kukkonen, Rantanen & Jussila 2018) määrittelee opettamisen tiedon tarjoamisena, mallin antamisena sekä uuden aineksen esittämisenä, jonka jälkeen opiskelijoiden työskentely asian parissa voi alkaa. Opettajan keskeinen tehtävä voisi tämän perusteella olla tarjota ”syötettä” oppimiseen ja oppimismahdollisuuksien löytämiseen.

Opettajien käsityksissä (Maunu 2018) opettaminen määrittyy kapea-alaisena toimintana, jossa opettaja puhuu ja opiskelijat kuuntelevat. Opiskelijoiden kokemukset ovat kuitenkin tätä taustaa vasten yllättävänkin perinteisiä. Uudistuneessa ammatillisessa koulutuksessa syksyllä 2018 aloittaneilta opiskelijoilta kerätyssä aineistossa opettajan odotettiin olevan ammattialan esimerkki, ohjaaja ja oppimisen asiantuntija (Tapani & Salonen 2019b). *Ammatillinen opettaja ammattialan esimerkkinä* korosti opettajan työtä kokonaisuutena teorian ja käytännön yhdistämisestä opetuksen valmistelussa ja suunnittelussa toteutukseen ja tiedottamiseen. Opiskelijat kokivat hyväksi, jos asioista puhuttiin rehellisesti ja ammattialaa arvostaen. *Ammatillinen opettaja ohjaajana* tarkoitti menettelytapojen ja oppimiskokonaisuuksien tuntemista, suunnittelua ja ohjausta. Opetusjärjestelyjen tunteminen etukäteen oli opettajan osaamista osoittava seikka, esimerkiksi käytännön tehtävissä varautuminen ulkona työskentelyyn oikeilla työvälineillä ja varusteilla. *Ammatillinen opettaja oppimisen asiantuntijana* varmistaa yksilöllistä perusosaamista: opiskelijat odottivat ohjausta vaikkapa teorian itseopiskeluun ja sen varmistamiseen mikä on oleellista tietoa. Tämän opiskelija-aineiston perusteella toiveena opettajan osaamiselle on, että opettaja olisi myös ”opettaja”, teoritiedon opastaja ja osaamisen varmistaja.

Autonomiia ja avainsanoja

Opettajien autonomiasta puhutaan paljon ja usein sillä viitataan opettajan mahdollisuuksiin tehdä valintoja ja päätöksiä omaan etiikkaansa, osaamiseensa ja harkintakykyynsä nojautuen. Heikkinen (2018) puhuu opettajan vahvasta ja heikosta autonomiasta: Vahva autonomia on yhteisöllistä, jolloin käsitykset kasvatuksen tavoitteista ja päämääristä rakentuvat mahdollisimman laajassa kollektiivissa. Heikossa autonomiassa voi korostua jonkun ihmisryhmän etu tai opettajan tarpeet kohentaa omaa oloaan. Kummassakaan tapauksessa ei kuitenkaan ole kyse siitä, että opettajana saisi tehdä mitä huvittaa. Opettajan työtä raamittavat neljä perusarvoa: ihmisarvo, totuudellisuus, oikeellisuus sekä vastuu ja vapaus (OAJ 2020). Näihin arvoihin sitoutuminen edellyttää oman toiminnan tuntemista ja itsen näkemistä toisen silmin, itsesäätelytietoa (Tynjälä 2004).

Edellä mainituista tutkimuksista voidaan nostaa opettajan työn avainsanat, jotka on esitetty kuvassa 2. Opettaminen on valintojen tekemistä valintojen perustuessa vahvaan etiikkaan ja vastuuntuntoon. Oppimiskäsitykset määrittävät alaan sopivien opetusmenetelmien valintaa sekä oppimisympäristöjä, joita ovat myös oppimiskumppanuudet ja verkostot. Opettajan työ on niin pirstoutunut ja monisäikeinen ilmiö, ulkoapäinkin paineistettu (ks. Tapani & Salonen 2019b), että sen hallinnassa tarvitaan itsensä tuntemista ja autonomiia, nimenomaan vahvaa autonomiia siihen, että opettajayhteisössä yhdessä keskustellaan työn tavoitteista ja toteuttamisesta, jaetaan iloja ja suruja. Ohjauksellinen opettajuus on yksi opettajan työn toteuttamisen tapa ammatillisen opettajan työn viitekehäksessä. Voisi ajatella, että ohjauksellinen toiminta, fasilitointi ja uudenaikaiset opettajuuden muodot ovat opettajan työn toteuttamisen valintoja.

Kuva 2 Opettaminen opettajan työnä

Mistä puhumme, kun puhumme opettamisesta?

Opettaminen voidaan määritellä oppimisen johtamiseksi, joka perustuu opetussuunnitelmien, tutkinnon perusteiden ja oman ammattialan tuntemiseen, erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen ja oppimiskäsitysten soveltamiseen tilannekohtaisesti. Ohjauksellinen opettajuus voidaan nähdä opettajan toimintamallina, orientaationa opetustyön tekemiseen. Opettaminen vaatii rohkeutta omien vahvuuksien käyttämiseen, yhdessä tekemiseen ja yhteiskehittämiseen sekä työn taustalla olevien asiakirjojen tuntemista.

Onko siis opettajuudesta puhuminen paluuta menneisyyteen? Tuskin haluamme palata opettamisen alkuaikoihin, jolloin oppimiskäsitykset olivat laajalti behaviorismiin ja opettajan ”paremmin tietämiseen” perustuvia. Opettaminen on opettajan työtä, ja opettajalla on mahdollisuus järjestää työnsä omaa osaamistaan ja vapauttaan hyödyntäen. Opettamisesta puhuminen on ennen kaikkea palaamista ja pysähtymistä perusasioiden äärelle. Perusasioita voi löytyä menneisyydestä, mutta niitä voi löytyä myös opiskelijoita kuulemalla sekä omaa tekemistä ja sen perusteluja tarkastelemalla. Mitä itse kukin opettamisella ymmärrämme ja miksi, millaisia opettajia haluamme olla ja kasvattaa, millaisia tulevaisuuden tekijöitä

haluamme yhteiskuntaan? Näitä kysymyksiä on aika ajoin hyvä pysähtyä pohtimaan. Feissareita lainataksemme: Olisiko teillä hetki aikaa...

Lähteet

Ammatillinen opettajankoulutus, opetussuunnitelma 2020. TAMK. Luettu 27.10.2020. <https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/ammattillinen-opettajankoulutus#expander-trigger-content-additional>

Heikkinen, H.L.T. 2018. Maailman parhaat opettajat ovat itsenäisiä, mutta eivät itsekkäitä. Luettu 27.10.2020. <https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/2-2018/2>

Kukkonen, H. 2009. Positiointi oppimisen tukena. Teoksessa Silfverberg, H., Ropo, E. & Soini, T. (toim.) Toisensa kohtaavat ainedidaktiikat. Ainedidaktinen symposiumi. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 31. Tampere. 149–162.

Kukkonen, H., Rantanen, O. & Jussila, A. 2018. Ohjaus osana ammatillista koulutusta. Teoksessa Raudasoja, A., Norontaus, A., Tapani, A. & Ylitervo, R. (toim.) Innokkaasti edelläkävijänä! Kohti opetus- ja ohjaushenkilöstön uudistuvia identiteetti-positioita. Parasta osaamista -verkostohanke 11/2018. HAMK:n julkaisuja 4/2018.

Maunu, A. 2018. Opettaja, kasvattaja ja jotain muuta. Ammatillisten opettajien ammatti-identiteetti arjen käytäntöjen näkökulmasta. Ammatikasvatuksen aikakauskirja 20(4), 70–87.

OAJ. 2020. Opettajan työn eettisen arvot ja periaatteet. Luettu 27.10.2020. <https://www.oaj.fi/arjessa/opetustyon-eettiset-periaatteet/opettajan-arvot-ja-eettiset-periaatteet/#opettaja-ja-sidosryhmat>

Suomisanakirja. 2020. Opettaja. Luettu 27.10.2020. <https://www.suomisanakirja.fi/opettaja>

Tapani, A. 2020. ”Ammatillinen opettaja 2023 – Ukko Ylijumalasta katse itseen?” Esitys amk- ja ammatillisen koulutuksen tutkimuspäivillä.

Tapani, A. & Salonen, A. 2019a. Identifying teachers' competencies in vocational education in Finland. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 6(3), 243–260.

Tapani, A. & Salonen, A. 2019b. Myönteisten oppimiskokemusten tekijät ja uudistuva opettajuus ammatillisessa koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* (21), 2, 42–57.

Tynjälä, P. 2004. Asiantuntijuus ja työkuultuurit opettajan ammatissa. *Kasvatus* 35 (2), 174–190.

Kirjoittajat

Annukka Tapani, yliopettaja, LeGiT – Kasvu ja oppiminen tiimeissä -tutkimusryhmän vetäjä

Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

annukka.tapani@tuni.fi

Asiantuntijuusalueet: TKI, ammatillinen opettajuus, yhteisöllisyys, tutkimusperustainen kehittäminen

Ari Jussila, lehtori

Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

ari.jussila@tuni.fi

Asiantuntijuusalueet: ohjaus, opinto-ohjaus, ammatillinen koulutus

Kuvituskuva: Annukka Tapani